

toekomst
open, fair
is een
inclusive
WERKWOORD

Beleidsplan 2025 - 2028

31 januari 2024

waag futurelab

1. Missie & profiel

Missie

Waag Futurelab brengt kunst, technologie en wetenschap samen voor het ontwerp van een open, duurzame en rechtvaardige samenleving. Door technologie te onderzoeken en onderliggende culturele aannames te bevragen, door te ontwerpen en te experimenteren op basis van publieke waarden en door samen met de samenleving te werken aan maatschappelijke opgaven.

Profiel

Waag Futurelab (hierna: **Waag**) heeft in de afgelopen dertig jaar een unieke en toonaangevende, nationale en internationale positie opgebouwd op het gebied van kunst, ontwerp, technologie en maatschappelijke vraagstukken. In die periode is een omvangrijk lokaal, nationaal en internationaal netwerk

“Technologie is cultuur.”
–Marleen Stikker

opgebouwd van kunstenaars, ontwerpers, wetenschappers en maatschappelijke en culturele organisaties. In samenwerking

ontwikkelen zij nieuwe ervaringen en kennis en dragen bij aan innovatie. De impact varieert van artistieke presentaties, ontwerpen, opinie, debat en beleidsadviezen tot verantwoorde technologie, ontwerp- en participatiemethodieken, nieuwe leerstrategieën en vaardigheden. Kenmerkend is een visionaire kijk op fundamentele vraagstukken en mogelijke praktische oplossingen.

Functie

Waag heeft sinds '21 de functie van **Futurelab** in de Basis Infrastructuur Cultuur. De functiebeschrijving luidt: *een instelling met als kernactiviteit het ontwikkelen van presentaties op het gebied van design en technologie van nationaal of internationaal belang, in combinatie met het aanbieden van een programmering rond actuele maatschappelijke vraagstukken, onder andere aan de hand van: a. onderzoek, b. experiment, c. debat en reflectie; en d. het samenbrengen van relevante partijen binnen de ontwerpsector.*

Waag vervult in de Amsterdamse A-BIS 21-24 de functie *“Presentatie- en ontwikkelinstelling die opereert op het kruispunt van kunst, wetenschap en technologie en zich richt op de culturele impact van nieuwe technologieën”*. Aan al deze functies is afgelopen jaren invulling en betekenis gegeven

Research, Events en Academy

De activiteiten zijn ingedeeld in drie afdelingen: **Waag Research**, **Waag Events** en **Waag Academy**. Waag Research omvat de onderzoek- en ontwikkelactiviteiten van de groepen *Code*, *Life* en *Make*¹. Waag Events organiseert de publieksactiviteiten zoals manifestaties, workshops, tentoonstellingen en conferenties. Waag Academy verzorgt de educatieve programma's, trainingen en het talentprogramma.

Het programma wordt bepaald vanuit een *research-agenda*² die jaarlijks wordt bijgesteld. Deze geeft doel en richting aan het onderzoek en werkt door in

de publieksprogramma's en educatieve activiteiten. Op hun beurt hebben de publieks- en educatieve activiteiten invloed op de onderzoeksagenda.

Huisvesting

De organisatie is gevestigd in **'De Waag'**³, het oudste (bijna zeshonderd jaar) niet-religieuze gebouw van Amsterdam waar o.a. de ambachtsgilden gevestigd waren. Het *Chirurgijngilde* is daarvan het meest vermaarde. In het *Theatrum Anatomicum* hield dit gilde publieke lijkschouwingen die voorloper zijn van de moderne, medische wetenschap. Deze bijeenkomsten konden op een groot en nieuwsgierig publiek rekenen en de overgeleverde schilderijen, prenten en tekeningen getuigen van de toenmalige fascinatie voor nieuwe kennis. Het gebouw is daarmee een *belichaamde, historische metafoor*: het ontleden van technologie, door het samenbrengen van verschillende disciplines van ambacht, kunst, ontwerp en wetenschap in een performatieve, theatrale ruimte. Deze combinatie van onderzoek en publieke presentatie creëert unieke mogelijkheden voor collectieve kennisontwikkeling en beleving.

Expertise

In de organisatie is kennis en kunde uit diverse disciplines aanwezig. De circa 60 medewerkers hebben naast expertise vanuit de samenleving, kunst, wetenschap, ontwerp en technologie ook omvangrijke praktijkkennis vanuit makerschap en ambachten. Deze diversiteit is nodig om een zinvolle bijdrage te leveren aan transdisciplinaire vraagstukken. Daarnaast is er productionele, juridische en financiële kennis in huis waardoor Waag kan deelnemen aan en fungeren als penvoerder van Europese onderzoeksconsortia. Vanuit deze Europese programma's komt er financiering beschikbaar voor lokale pilots en samenwerkingen.

Ruim 100 creatieve professionals, kunstenaars en ontwerpers nemen jaarlijks deel aan onderzoek, publieksprogramma's en academies. Daarnaast zijn er 20 stageplekken voor scholieren en studenten.

Werkplaatsen

Onze wortels liggen in de *hackers- en makers-cultuur*: door de *black box* van technologie te openen ontstaat er inzicht en eigenaarschap in de samenleving. In onze activiteiten bieden wij de mogelijkheid om creatief en laagdrempelig te experimenteren met

“If you can't open it, you don't own it.”
–Maker Manifesto

o.a. genetische editing technieken als CRISPR en synthetische biologie, artificiële

intelligentie, quantum computing, digitale fabricatie, sensoren en robotica. Met haar werkplaatsen (*Fab-4*, *Wet-5* en *TextileLab*⁶) beschikt de organisatie over een unieke combinatie van gereedschappen, machines, materialen en expertise om *hands-on* ervaring op te doen, te ontwerpen en maken.

Publiek

Waag stelt zich ten doel om mensen mee te laten ontwerpen aan de toekomst en beschouwt

bezoekers eerder als **deelnemer** dan als toeschouwer. Daarvoor hanteren we diverse methoden die we hieronder beschrijven in de paragraaf *Public Research*.

In onze projecten werken we samen met maatschappelijke organisaties en inwoners waarbij wordt gezorgd dat zij *mede-eigenaarschap* over het proces hebben. Dat vereist een intensieve samenwerking over langere tijd. Door met 'agents of change' in buurten en wijken samen te werken, weten wij mensen te bereiken die niet vanzelfsprekend op onze programma's afkomen. Het draagt bij aan de diversiteit van ons publiek. Vanwege deze werkmethode wordt er, in de regel, geen toegang gevraagd voor activiteiten, maar gaan wij juist op zoek naar passende vergoeding voor deelnemers.

De activiteiten vinden plaats in eigen huis, op digitale platforms en diverse nationale en internationale podia en festivals. Van Eindhoven tot Leiden en van Reykjavik tot Linz. Door met onze activiteiten naar diverse locaties te gaan vergroten we ons nationaal en internationaal bereik. Meer dan de helft van onze activiteiten is te zien op locaties in Nederland en Europa.

Relaties

Waag onderhoudt intensieve contacten met andere culturele instellingen (zie H5). Zowel met ontwikkelinstellingen, kunstenaarsinitiatieven, ontwerpinstellingen en festivals als met bibliotheken, musea en omroepen. Daarnaast zijn er structurele samenwerkingen met universiteiten, hbo- en mbo-onderwijs, overheden, uitvoeringsorganisaties, maatschappelijke organisaties en bewonersinitiatieven. Er wordt samengewerkt in onderzoek, publieksactiviteiten en in impactprogramma's.

Waag en *Next Nature Network* participeren in elkaars programma en werken samen in de *Sociaal Creatieve Raad*. Waag is strategisch partner van de *Embassy of Digital Futures* van de *Dutch Design Foundation* en presenteert jaarlijks op de *Dutch Design Week* een publieksprogramma. Met het *Nieuwe Instituut* wordt onderzoek gedaan naar *digitale born heritage*. Met de *Internationaal Architectuur Biënnale* is er een verbinding op het gebied van data en digitalisering en met *V2_* wordt samengewerkt rond de *Nationale Wetenschaps Agenda route Kunsten*. Met *Tetem* in Enschede, *Fablab Amersfoort*, *Fablab Apeldoorn* en *Setup* in Utrecht wordt samengewerkt rond de *Werkplaats voor de Toekomst* (H4, doorbraakprogramma A). Met de *Koninklijke Bibliotheek* wordt gewerkt aan technologisch burgerschap en maakplaatsen. In *PublicSpaces* wordt met o.a. omroepen, festivals en musea gewerkt aan digitalisering. Waag draagt bij aan het programma van het *Atelier van de Rijksbouwmeester*. Met *Akademie van Kunsten*, *Kunsten92* en de *Federatie Creatieve Industrie* wordt samengewerkt rond cultuurbeleid. In *Wetopia* wordt i.s.m. *Niet Normaal* met circa 50 kunstenaarsinitiatieven en organisaties gewerkt.

In Europa wordt gewerkt met instituten als *Ars Electronica*, *BOZAR*, *Humboldt Forum Berlin*, *Transmediale*, *Superr Lab*, *Future Everything* en

vele anderen. Samenwerking met organisaties uit andere werelddelen wordt aangegaan als het geen negatief effect heeft op de ecologische voetafdruk vanwege reizen, er sprake is van relevante globale vraagstukken en er zicht is op reële impact.

In Amsterdam wordt gewerkt met een keur aan partners op het gebied van digitalisering, ambacht en makerschap en maatschappelijk initiatief en de *commons*. Er is speciale aandacht voor partners en initiatieven in de Oude Binnenstad, Noord, Nieuw-West en Zuidoost.

2. Visie & ambitie

Waag benadert ontwerp en kunst holistisch. Het gaat niet alleen om artefacten, zoals objecten en technologieën, maar ook om het *immateriële ontwerp* van transities, instituties en economische modellen. Ontwerp is bij uitstek een transdisciplinair terrein waar vele actoren samenkomen. Het zijn niet alleen creatieve professionals die een rol hebben in het ontwerp van de toekomst. In beleidsontwikkeling, wetgeving en de dataficering van de werkelijkheid is ook een ontwerpcomponent aanwezig. Waag ziet het als haar taak om diverse vormen van ontwerp en actoren bij elkaar te brengen. Daarbij wordt de ontwerpfilosofie 'Users as designers'⁷ in het oog gehouden, waarmee inwoners, burgers en/of eindgebruikers een rol krijgen in het ontwerpproces.

"Digitale rechten zijn eigenlijk gewoon mensenrechten."
– Nani Jansen Reventlow

Toekomst is een werkwoord

In de *expedities naar Planet B*⁸ is de afgelopen vier jaar al wandelend, spelend en ontwerpend mensen gevraagd naar hun beeld van de toekomst. "Toekomst is een werkwoord"⁹, was de conclusie die *Michel Schwartz*¹⁰ uitwerkte in het gelijknamige essay. Er is niet één toekomst, maar meervoudige toekomst en de mogelijkheden om daar actief aan deel te nemen zijn ongelijk verdeeld: 'De' toekomst bestaat niet. Niet iedereen heeft de positie en/of vermogens om te participeren. Velen ervaren daardoor een gebrek aan grip op de eigen toekomst. Het is een van de onderliggende drijfveren van maatschappelijk ongenoegen, zoals het WRR-rapport 'Het maatschappelijk belang van persoonlijke controle'¹¹ aantoonde.

De toekomst als een werkwoord zien betekent dat we de rol van de samenleving moeten versterken. Om optimaal te functioneren en bij te dragen hebben wij nieuwe capaciteiten nodig. We zijn geneigd om daarbij vooral aan technologische capaciteiten te denken. Maar in de wijze waarop de Indiase econoom *Amarthya Sen* en Amerikaanse filosofe *Martha Nussbaum* met de *capability approach* het formuleren gaat het om het vermogen

Met Andere Ogen
Landschapsfestival.

tot *menselijke waardigheid*¹². Daarbij gaat het niet alleen over persoonlijke vermogens maar ook over sociale, politieke en economische condities. Waag richt zich op beide: zowel op de ontwikkeling van het mogelijkheden-denken en het handelings-perspectief van de samenleving als op het ontwerp van onderliggende maatschappelijke structuren en processen.

De maatschappelijke opgaven stellen ons voor psychologische en culturele uitdagingen. We moeten nieuwe ideeën vormen over wat het is om

“People do not decide their future. They decide their habits, and habits decide their future.”

–F.M. Alexander

mens te zijn, hoe het leven te leiden en hoe wij ons verhouden tot de wereld, de planeet en andere leefvormen. Het is een vraagstuk waar wij ons niet met techno-

logische innovatie uit kunnen redden. Het raakt aan de diepe sociale en culturele dimensies van ons bestaan. In ultieme zin gaat het om ons gedrag. Zijn we bereid en in staat om ons anders te gedragen. Wat is daarvoor nodig? Kunnen we ontwerpen voor coöperatie, voor geluk, voor empathie?

Kunst, ontwerp en wetenschap

Nieuwsgierigheid drijft ons. Hoe werkt de wereld? Wie zijn wij? Wie ben ik? De wetenschap heeft een arsenaal aan, al dan niet empirische, methoden om die vragen te onderzoeken. De kunsten hebben een *subjectieve onderzoeksmethodiek*. De samenwerking tussen kunst en wetenschap kent een lange geschiedenis en traditie en heeft een grote potentie voor de toekomst.

Nieuwsgierigheid is waar het allemaal mee begint. Een noodzakelijke voorwaarde voor onderzoek en innovatie. En daar vinden de wetenschapper en kunstenaar elkaar. Door op onderzoek uit te gaan, *het domein van het niet weten te betreden* en een vorm te zoeken waarmee je bevindingen kunt delen met anderen. Dat kan verwondering oproepen, nieuwe inzichten bieden, kritisch van aard zijn en waarden, relaties en betekenis scherpstellen.

Cultuur heeft een cruciale rol in het onderzoeken, verbeelden en ontwerpen van de nieuwe wereld. Het gaat om de verhalen die we elkaar vertellen, de verbeelding van ons gezamenlijke streven, het beïnvloeden en verantwoorden van ons gedrag en het vermogen van de samenleving om daaraan bij te dragen. Dat laatste is niet vanzelfsprekend. Met de steeds nijpender wordende staat van de wereld is er ook een tendens om terug te grijpen op oude machten en mensen ondergeschikt te maken aan grootse *engineeringstrajecten* die centraal worden aangestuurd. *Key Enabling Technologies* hebben een dominante positie in het innovatiedenken en instrumentarium van de overheid. Complexe vraagstukken vragen echter om *transdisciplinaire samenwerking* tussen kennisdomeinen onderling in combinatie met maatschappelijke actoren.

De ontwerpsector heeft met de *Key Enabling Methodologies*¹³ duidelijk gemaakt dat ontwerp een onmisbare schakel is in innovatiebeleid en maatschappelijke opgaven. Maar methodieken zijn niet voldoende. Kennis uit de sociale en geesteswetenschappen horen ook aan tafel. Deze zogenaamde *Key Enabling Expertises* zijn recent door de SSH-raad gepubliceerd¹⁴. En laten we niet vergeten dat ervaring en geleefde kennis ook essentieel is. Innovatie ontstaat bij veranderend gedrag. *Key Enabling Experiences* zijn dus cruciaal in transitieprocessen. Dat omvat niet alleen de ervaring van mensen maar ook van andere leefvormen. Dit *more-than-human* perspectief betekent dat de natuur ook rechten krijgt en meesprekt. Zij horen een stem te hebben in ons denken en handelen.

Dit vertaalt zich o.a. in de opkomst van *commons initiatieven*. Het gaat daarbij om een gezamenlijk beheer van grondstoffen, diensten en goederen. Het is een beweging met historische wortels die geactualiseerd wordt en een waardepatroon omarmt dat Waag al enige jaren onderzoekt en waar zij praktisch handen en voeten aan geeft.

Waag ontwikkelt programma's waarin kunstenaars en ontwerpers de gelegenheid krijgen om artistiek en ontwerpend onderzoek te doen samen met wetenschappers. Hierbij zorgen wij ervoor dat,

wanneer wordt deelgenomen in Europese projecten, er substantiële financiële middelen zijn voor kunstenaars en ontwerpers.

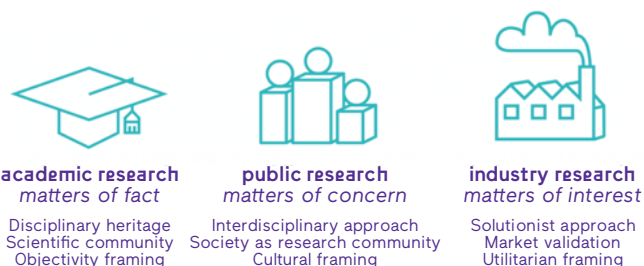
In programma's als *STARTS¹⁵ (Science, technology and the Arts)* en *STARTS4Water¹⁶* wordt gewerkt aan *Artist In Residence* programma's voor kunstenaars en ontwerpers om samen te werken met wetenschappers op het gebied van artificiële intelligentie, *life-*, *quantum-* en *neurosciences*. Waag is partner in het *Europese Leonardo programma* en verzorgt de *Art-Science LASER talks*. Daarnaast verstrekken wij opdrachten en dragen zorg voor financiering van exposities en events.

Samen met de Jonge Akademie en de Akademie van Kunsten van de KNAW is de *position paper 'kunst en wetenschap'* opgesteld: een voorstel om, naar analogie van vergelijkbare Europese initiatieven, de samenwerking tussen kunst en wetenschap te versterken in een landelijk programma. Dit programma met de werktitel *KxWxS* wordt in samenwerking met de directie Wetenschap en de directie Creatieve Industrie en Media van het Ministerie van OCW op dit moment van schrijven ontwikkeld (zie H4, *doorbraakproject B*).

Waag is trekker van de Nationale Wetenschaps Agenda-route *Smart Liveable Cities* en betrokken bij de *PD Pilot Kunst + Creatief*, het Professional Doctorate programma van de Hogescholen. Er wordt geparticipeerd in *Programma Ontwerpaanpak en de Publieke Sector¹⁷* (PONT) en de onderzoek-agenda van *Click.nl* en de ontwikkeling van *Key Enabling Methodologies* (KEM's).

Public Research

In alle activiteiten werken wij vanuit '*matters of concern*', een onderzoekspraktijk die wij *Public Research* hebben genoemd. Public Research benadrukt dat culturele en maatschappelijke kennisproductie niet alleen vanuit creatieve professionals en academische contexten wordt ontwikkeld.

Het neemt de samenleving als uitgangspunt en stelt de leefwereld van burgers en daaruit voortvloeiende vraagstukken centraal. Het democratiseert kennisproductie, gebaseerd op de gedachte dat iedereen relevante kennis, ervaring en vaardigheden heeft om bij te dragen aan onderzoek. Het is complementair aan academisch en industrieel onderzoek. Het is transdisciplinair van aard en omvat zowel artistieke als ontwerpend onderzoeksmethoden.

Methoden Public Research

Technologie

Als we het handelingsperspectief van de samenleving willen versterken is kritische en praktische kennis over digitalisering en technologie cruciaal. Technologie speelt namelijk in alle maatschappelijke opgaven een grote rol. Belangrijk daarbij is het inzicht dat *technologie de uitdrukking is van menselijk handelen*. Technologie zijn culturele artefacten. Technologie komt niet van een hogere macht, het groeit niet in de natuur. Technologie is, kortom, *cultuur*. Wanneer er gewaarschuwd wordt dat artificiële intelligentie de mensheid bedreigt, is het in werkelijkheid de ongebreidelde macht van techbedrijven die de eigenaar zijn van AI en nu al ondermijnend zijn aan de soevereiniteit van individuen en staten. De kern van onze missie is om technologie te *ontwerpen vanuit publieke waarden*.

Deze missie wordt doorgevoerd in alle aspecten van de activiteiten. Zo zorgt *Hollandse Luchten¹⁸*, ervoor dat inwoners in de Rijnmond-regio eigenaar zijn van de data die zij verzamelen over hun leefomgeving door de keuze voor *open hardware* sensors, een *data commons* platform en visualisaties (zie H3, Programmalijn #2).

In programma's rond *AI & Arts* laten kunstenaars de *bias* in data en AI zien. En in media-educatie programma's op scholen leren we jongeren onder de motorkap van technologie én de tech-industrie kijken. Waag draagt vanuit dit perspectief ook bij aan publieke waarden in andere domeinen waar technologie een grote rol speelt zoals de energietransitie, overheidsinformatie en gezondheidszorg.

Open Design

Kennis, code en designs worden altijd gedeeld en gedocumenteerd zodat anderen verder kunnen gaan met de uitkomsten. Deze werkwijze wordt *Open Design¹⁹* genoemd, waar Waag in Nederland in 2004 mede de basis voor legde als een speciale uitwerking van *Creative Commons²⁰* licenties.

Vanzelfsprekend is deze visie ook doorgevoerd in de eigen technologische infrastructuur. Waag werkt met *open source software* als *Next Cloud²¹*, *Matrix²²*, *ListMonk*, *Jitsi*, *Mastodon²³*, *Signal²⁴* en *zelf-ontwikkelde* ondersteunende systemen voor

Bezoekers nemen deel aan de installatie Symbiosis van Polymorf en Studio Biarritz, tijdens Museumnacht.

tijdschrijven en projectontwikkeling. Als *early adaptor* en mede ontwikkelaar maakt Waag de weg vrij voor andere culturele organisaties om gebruik te maken van publieke technologie-oplossingen. Voor '25-'28 hebben we op dit gebied een doorbraakprogramma geformuleerd (zie H4, Doorbraakprogramma C). Voor de hosting van de diverse digitale platforms en projecten werken we met *Procolix*²⁵ en *Freedom Internet*²⁶. Alleen voor financiën en HR wordt gebruik gemaakt van *proprietary software*.

Educatie

Reflectie op leren en educatie is een integraal onderdeel van ons werk. Hierbij werken wij vanuit ervaringsgericht leren. *Makereeducatie*, leren door te maken, is daar een belangrijke exponent van. In 2014 heeft Waag daarvoor met partners het *Maker Educatie Platform*²⁷ opgericht. We passen het toe in o.a. *Teacher Maker camps* voor leerkrachten waarbij ze in een paar dagen over hun technologieschroom

**“Tell me and I forget.
Teach me and I remember.
Involve me and I learn.”**
-Benjamin Franklin

worden getild door zelf te knutselen. We ontwikkelen het verder met hbo- en mbo-

opleidingen zoals het *Hout- en Meubileringscollege*. Ook vanuit het oogpunt van diversiteit gaan we samenwerking aan met de zogenaamde *'practoraten binnen het mbo-onderwijs'*.

Met Waag Academy hebben wij een omvangrijk educatief programma-aanbod voor (creatieve) professionals. Om te zorgen voor een grotere instroom van jong talent, met een specifiek accent op jongeren met een migratie achtergrond, wordt een talentprogramma opgezet.

Impact

De activiteiten variëren van ontwerpend en artistiek onderzoek, tot *design probes*, *pilots*, *demonstrators*, valorisatie en implementatie. Het ontwikkelpad van nieuwsgierigheidsgedreven fundamenteel onderzoek naar maatschappelijke en culturele impact heeft een tijdsduur van tussen de vijf en zeven jaar. Ieder van deze fases heeft eigen

uitdagingen en functioneert binnen een eigen ecosysteem.

Er zijn vele vormen van impact. Zo werd in het *Open Design* onderzoek van Waag 10 jaar geleden een smartphone opengeschroefd. Dat leidde tot de vraag of het niet meer *fair* en duurzaam ontworpen kon worden. Als *spin off* van dat onderzoek werd het bedrijf *Fairphone*²⁸ gelanceerd dat nu is uitgegroeid tot symbool van fair tech.

Samenwerkingen en experimenten worden doorontwikkeld tot platforms, of geïmplementeerd in minoren en lesaanbod. Debat, reflectie en opiniestukken hebben invloed op overheidsbeleid en wetgeving door de Tweede kamer en het Europees Parlement.

Ambitie

Gezien de maatschappelijke relevantie en grote opgaven die er liggen, zou er in de BIS een substantiëler bedrag gereserveerd moeten worden voor *Futurelabs*. De discipline maakt een sterke groei door en er is sprake van grote impact voor de samenleving.

Dat merken wij doordat er een significant groter beroep wordt gedaan op onze expertise en betrokkenheid. Dat vraagt om een versterking van ons onderzoek, de funderende, artistieke nieuwsgierigheidsgedreven kennis die de basis vormt van nieuwe praktijken. Zoals de wetenschap ook een eerste geldstroom heeft om funderend onderzoek te kunnen doen, is dat in de kunsten en ontwerp ook cruciaal om grotere impact te kunnen realiseren in de transitie-opgaven. Waag wil structureel investeren in funderende kennis door de versterking van haar onderzoek binnen de groepen met het aanstellen van drie *ontwerpende onderzoekers*. Daarmee wil Waag als culturele instelling ook werkgelegenheid creëren voor kunstenaars en ontwerpers die op het moment een *Professional Doctorate* in de Kunsten volgen aan de Hogescholen.

Met de doorbraakprogramma's committeren wij ons aan grote transities en landelijke impact. Om de verbindingen goed te kunnen leggen met de vele

spelers en complexe regelgeving in de transitie ombiëren wij het om een *Impact Officer* aan te stellen die het programma komt versterken. Daarnaast intensificeert Waag het publieksprogramma waarvoor o.a. het doorbraakprogramma *Werkplaats voor de Toekomst* is ontwikkeld (zie ook H4). In de periode '25-'28 willen we de diversiteit in onze organisatie vergroten. Daartoe wordt een talentprogramma ontwikkeld waarin met maatwerk specifieke doelgroepen worden betrokken (zie ook H4).

3. Terugblik

Waag vervult met plezier en toewijding de **functie** van Futurelab. Het is van groot belang dat deze een plek heeft in de BIS omdat het laat zien dat kunst en cultuur een belangrijke rol hebben in het vormgeven van de toekomst en de vraagstukken waar de Nederlandse samenleving voor staat. De functie heeft de organisatie versterkt en in staat gesteld zich langdurig aan programma's te verbinden.

De periode dat COVID het land en de culturele sector stillegde is de organisatie goed doorgekomen. Er is snel geschakeld met nieuwe werken en presentatievormen. Zowel online als met activiteiten in de buitenlucht en al improviserend met hybride oplossingen. Het heeft geen negatieve invloed gehad op de doelstellingen en impact.

Jaarlijks publiceert Waag een jaarverslag waarin zij verantwoording aflegt over haar activiteiten²⁹. Hier lichten we daar een aantal zaken uit.

Kunstenaars & ontwerpers

Waag heeft de afgelopen periode met vele kunstenaars en ontwerpers samengewerkt. Zowel in onderzoek, als in residenties, workshops, tentoonstellingen en exposities. Dat leidde o.a. tot tentoonstellingen als *More-than-planet*³⁰, *Digital Shadows*³¹, GLUE, deelname aan internationale festivals en conferenties en nieuwe onderzoeksprogramma's rond biotechnologie, AI en Quantum.

Waag participeert in de *3 Package Deal* van het AFK waarbij een kunstenaar ondersteund wordt door drie instellingen: *Mary Farwy* onderzocht epigenetica en trauma, *Margherita Soldati* ecologie en allergie en *Phillip Kollmann* de lokale specificaties van fermentatie. In samenwerking met het *Sandberg Instituut* werd de *Creator Doctus* kunstenaar *Femke Herregraven* begeleid.

Door financiering uit gehonoreerde onderzoeksprogramma's in Nederland en Europa is de afgelopen jaren meer dan een miljoen euro vrij gemaakt voor opdrachten voor creatieve makers, de realisatie van diverse kunstwerken en een palet aan *artist in residencies*³². Zo zijn onder meer met Europese partners een vijftal *calls* gelanceerd voor kunstenaars en ontwerpers.

Waag biedt ontwerpers en kunstenaars niet alleen een podium en publiek, maar ook een maatschappelijke context voor impact rond transitie en een springplank om met wetenschappers samen te werken.

Presentatie & publieksprogramma

In vier expedities naar **Planet B**³³ werd de verbeelding van de toekomst onderzocht en, in de geest van de gedachte dat de toekomst een werkwoord is, is er ook samen aan gewerkt. Het is een veelkleurig en divers programma geworden waarin is geëxperimenteerd met diverse vormen van ontmoeten: wandelingen, gesprekken, diners en spelvormen. Het *uit-je-bubbel-breken* stond in veel van deze programma's centraal.

Elke expeditie had een eigen thema. In '21 werd met wandelactiviteiten in het gehele land persoonlijke visies opgehaald over de toekomst. We organiseerden ook thematische wandelingen in alle windstreken waarvoor je een wandelpakketje inclusief routekaart kon downloaden. Deze wandelingen liepen langs datacenters, over bio-diverse landbouwgrond, langs de Noordzee en door zogenaamde '*Smart Cities*'. In '22 werd tijdens het *Better Future Now Festival*³⁴ met diverse spelvormen de onzichtbare regels van het economische systeem bevestigd. *Arne Hendriks* ontwikkelde een nieuwe variant van de aloude stoelendans³⁵ waarbij niet schaarste de bepalende factor was, maar overvloed. In '23 werd het thema '*andere intelligenties*' uitgewerkt. Met de *Groene Amsterdammer* werd een dubbeldik zomernummer gemaakt waarin andere vormen van intelligentie dan de menselijke ratio werden onderzocht³⁶. We doken dieper in de intelligentie van onze darmen, en ontdekten dat 'slim zijn met je handen' heel iets anders betekent dan slim zijn met je hoofd. De expeditie '24 staat in het teken van de behoefte aan grip en maatschappelijk eigenaarschap.

Elke expeditie manifesteerde zich met specifieke publieksactiviteiten in de vorm van een installatie op de *Dutch Design Week* en een avondvullend event tijdens de *Museumnacht*.

De podcast '*Planet B*' interviewde o.a. Naomi Appelman, voorzitter van het *Racism and Technology Center*, Angelo Bromet, cultuurmaker *Prospect Eleven*, Natasha Hulst van *Voedselpark Amsterdam*, Abdelhamid Idrissi, oprichter van *Studiezalen*, Maaïke Klip, UX-designer en Oumaima Hajri, onderzoeker *Designing Responsible AI media applications* aan de Hogeschool Rotterdam.

De expedities hebben veel opgeleverd: nieuwe werk- en presentatievormen, het programmeren met doorsnijdende jaarthema's en onderzoeksvragen, dieper inzicht in de samenhang van vraagstukken en waardevolle partnerschappen. Thema's die tijdens de expedities zijn verkend, werken door in het *Programma '25-'28 (H4)*. De podcast *Planet B*³⁷ wordt gecontinueerd.

Naast de expedities zijn een aantal goedbezochte **tentoonstellingen** gerealiseerd. De '*More-than-Planet*' tentoonstelling in de Oude Sterrewacht in Leiden³⁸ liet het werk zien van Tega Brain, Bengt Sjolen, Dani Ploeger, *Forensic Architecture*, *Territorial Agency* en Minna Langstrom. De bovengenoemde '*Digital Shadows*' tentoonstelling in de Openbare Bibliotheek Amsterdam was gratis toegankelijk en liet het werk zien van Tomo Kihara,

Caroline Sindere, Lukas Engelhardt, Ibiye Camp en *Feminist Internet*. Het landschapsfestival *Met andere ogen*³⁹ op het Science Park in Amsterdam verkende de ecologie van dit deel van de stad met *Anna's Tuin & Ruigte*, Esmee Geerken & Estelle Barriol (Studio ACTE), De Onkruidenier, *Amsterdam University College* en *Spark Village*.

De **Staat van het Internet**, de jaarlijkse lezing die met de *OBA* en de *Groene Amsterdammer* wordt georganiseerd en de peilstok zet in het internet, werd uitgesproken door Sennay Ghebreab ('21), Nani Jansen Reventlow ('22) en James Bridle ('23), Andere gasten in het programma waren Renske Leijten, Oumaima Hajri, Chris Julien en Špela Petrič.

Het maandelijkse **Waag Open programma** was succesvol. De workshops en presentaties waren regelmatig uitverkocht. Het format is een mix van maken en praten en vraagt om een actieve ontwerp-houding van de deelnemers. Er is een korte inleiding en daarna gaan de deelnemers in groepen aan de slag. Een kleine greep uit het aanbod van de afgelopen jaren: in de *workshop digitaal actievoeren* onderzochten we samen met *Greenpeace* het digitale equivalent van een spandoek of blokkade, maakten we onder leiding van *Pamela Nelson* datasets tastbaar door middel van borduren, en leerde *Erika Hirose* ons hoe we zelf miso kunnen maken met overgebleven brood om voedselverspilling tegen te gaan.

Met **Future Talks** werd, in de samenwerking met Tabo Goudswaard van de *Sociaal Creatieve Raad*, een palet aan creatieven, politici, en ondernemers bijeengebracht rond meerdere gesprekken over het creatieve proces, inclusie en cultuurbeleid:

1. Thijs Middeldorp, Malique Mohamud, Christiaan Fruniaux en Tinkebell spraken over hoe een toekomstbeeld wordt ontworpen en de rol van creatieve professionals.
2. Ingrid van Engelshoven, Roel Schoenmakers, Paul Hekkert, Angelo Bromet, Marleen Stikker en Arna Mackic bogen zich over het vraagstuk hoe projecten daadwerkelijk maatschappelijke impact hebben, en hoe de overheid en de creatieve sector elkaar beter kunnen vinden.
3. Barbera Wolfensberger, Roland van der Vorst, Verily Klaassen, Arne Hendriks en Koert van Mensvoort gingen in debat over de rol die het bedrijfsleven kan hebben in het aanpakken van grote maatschappelijke opgaven.
4. Renzo Martens, Matthieu Kasiama, Ced'art Tamasala, Ahmet Polat en Jörgen Tjon A Fong voerden een gesprek over de dekolonisatie van de toekomst.
5. André Schaminée, Vera Anna Bachrach, Michiel Schwarz, Kees Scheepens, Harm-Jan Pietersen, Saskia Wesseling en Christine van den Horn zoomden in op de toekomst van ons voedselsysteem en bespraken hoe verschillende systemen onderling verbonden zijn.

6. Liesbeth Bik, Lucas Evers, Martijn Paulen en Sambolea Tol waagden zich aan de vraag: hoe komen we van inspiratie tot systeemverandering?

Deze gesprekken werden live goed bezocht en zijn op onze website terug te vinden.

Ontwerpend & artistiek onderzoek

Waag heeft haar rol als boegbeeld en trekker van de *Nationale Wetenschap Agenda* van NWO voor de route *Smart and Liveable Cities*⁴⁰ succesvol voortgezet. *Judith Veenkamp*⁴¹ nam deze rol met verve over van Marleen Stikker. Met het netwerk rond de route is een aanscherping en update van de missie gerealiseerd. Er zijn netwerkbijeenkomsten georganiseerd, *smart city* wandelroutes uitgezet en een aantal onderzoeksprogramma's gerealiseerd.

De organisatie maakt zich binnen de NWA sterk voor het laten deelnemen van zowel maatschappelijke en culturele organisaties als zzp'ers, en adviseert NWO over de actualisering van het NWA-programma. Zo is voor de NWA-route *Big Data en AI* een ontwerpproces ingericht waar rond de honderd inwoners aan deelnemen.

Waag draagt de *Key Enabling Methodologies* uit en is een van de voorlopers in het implementeren daarvan in de publieke sector. Van het *Overleg-organaan Fysieke Leefomgeving* tot de MRA. Met het *Programma Ontwerpende aanpak PONT* vinden gesprekken plaats om coach te worden in een aantal van hun trajecten. Met het *Handboek 'Publiek-Civiele Samenwerking'*⁴² is de basis gelegd voor het ontwerp van onderliggende financiële en juridische voorwaarden om de samenwerking tussen overheid en samenleving te versterken.

Maatschappelijke transities

Het jarenlange pleidooi voor publieke waarden in het digitale domein heeft vruchten afgeworpen. Waag was o.a. nauw betrokken bij de totstandkoming van de *Digitale Agenda van de staatssecretaris Digitale Zaken*. Publieke waarden zijn daar nu prominent in beeld. Samen met *Bits of Freedom*, *Amnesty International*, *Open State Foundation*, *Public Spaces* en *SETUP* vormt Waag de *Digitale 6*⁴³ en wordt veelvuldig geraadpleegd door de Tweede Kamer, de staatssecretaris BZK, de minister voor rechtsbescherming en de Autoriteit Persoonsgegevens. Waag is partner in de maatschappelijke coalitie '*Over Informatie gesproken*' en zet daar '*regie op data*' en '*data commons*' op de kaart.

De organisatie is in een vroeger stadium betrokken geraakt bij de grote maatschappelijke vraagstukken. Zij maakt zich daarbij stevast sterk voor de rol van ontwerp in maatschappelijke transities. Dit krijgt steeds meer aandacht. Met name omdat de factor gedrag en menselijke motivatie beter begrepen wordt bij innovatie. Een goed voorbeeld daarvan is het werk aan de *Corona App* met de coalitie '*veilig tegen corona*'. Met partners *Bits of Freedom*, *Privacy First*, *Amnesty International* en *Code for NL*⁴⁴ werd in een vroeg stadium ontwerpprincipes gedefinieerd waaraan de app moest voldoen. Deze zijn integraal meegenomen door het Ministerie van VWS.

Hoe maken we het internet meer open, fair en inclusive? Public Stack Summit.

Weliswaar werd dit type app (het nabijheid meten) door de coalitie niet als het antwoord gezien op de maatschappelijke vraag, maar door actief betrokken te zijn is er geen sprake geweest van schending van privacy. Een goed voorbeeld hoe ontwerp vroegtijdig ingezet moet worden bij complexe vraagstukken.

De oproep om het internet te repareren heeft geleid tot nieuw onderwijsaanbod, in de vorm van de minor 'Het internet is stuk, maar we gaan het repareren'⁴⁵ bij de HvA en de Public Stack MOOC⁴⁶ bij de Digital Society School.

In diverse projecten worden de Public Stack principes in praktijk gebracht. O.a. Waag stond aan de basis van de Code voor Kinderrechten⁴⁷, coördineert de Data Commons Alliance⁴⁸ die is opgezet met de Amsterdam Economic Board en heeft een Public Stack voor materialen ontwikkeld. Met Quantum Inspire zijn nieuwe wegen verkend rond Quantum Computing.

ontwerpers hoe de stedelijke omgeving inclusiever kan zijn voor een verscheidenheid aan niet-menselijke levensvormen, zoals planten, dieren en microben.

Het *Hollandse Luchten burgermeetnetwerk* heeft een stevige groei doorgemaakt en weet burgers een stem te geven in de complexe situatie rond Tata Steel en de IJmond. Met het *Nationale Klimaat Platform* is een samenwerking tot stand gekomen rond de energietransitie. Waag heeft samen met maatschappelijke initiatieven de ontwerpogave uitgewerkt hoe 30% van de energie vanuit maatschappelijk eigenaarschap gerealiseerd kan worden. Met projecten als *HEM* en *Centrinno* werden respectievelijk de energiesystemen voor de toekomst en de rol van makers in de stad uitgewerkt.

Diversiteit

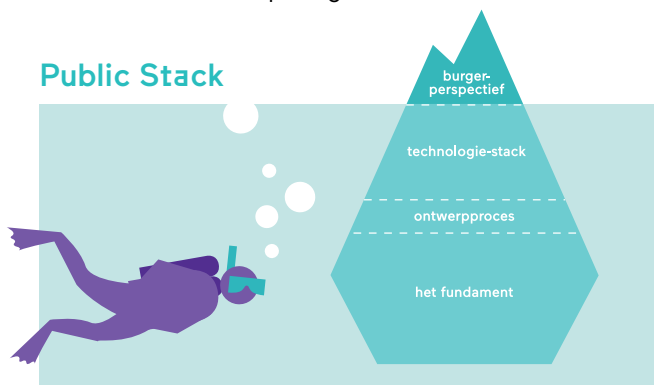
Een diversiteit aan visies en invalshoeken vormt de basis voor Public Research en is cruciaal in onze missie. Diversiteit is een kernwaarde die zich moet manifesteren in de samenstelling van de organisatie, het programma, de partners en het publiek. In al deze domeinen is voortgang geboekt.

In '21 is een werkgroep diversiteit gestart die in beeld heeft gebracht welke acties nodig zijn. De verantwoordelijkheid hiervoor is vervolgens in de organisatie belegd bij de betreffende onderdelen.

Expliciete keuzes in de programmering hebben geleid tot een grotere diversiteit van sprekers en experts in onze publieksprogramma's, podcasts en publicaties. Er is ook aangescherpt beleid op het gebied van beeld- en taalgebruik in de communicatie. Diversiteit in verhalen en sprekers zorgt op termijn voor diversiteit in het publiek. We zien daarin een positieve verandering en gaan op de ingeslagen weg voort. De afgelopen periode hebben wij ook een aantal programma's aangeboden aan Stadspashouders: deze testperiode is goed bevallen dus dit maken wij een vaste registratieoptie voor onze events.

Waag draagt door de samenwerking met opleidingen als de HvA en HMC bij te dragen aan

Public Stack

Waag is mede initiator van *PublicSpaces*⁴⁹, een brede coalitie van publieke instellingen uit de cultuur, onderwijs en overheid. De jaarlijkse *PublicSpaces Conferentie*⁵⁰, die wij (mede) organiseren, is een belangrijk (internationaal) evenement op het gebied van waardengedreven technologie en brengt Europese partijen samen.

Het voornemen om het thema *klimaat en ecologie* te verkennen is de afgelopen periode ten uitvoer gebracht. Op en rond het *Amsterdam Science Park*⁵¹ onderzochten we met o.a. *Esmee Geerken* en

een nieuwe generatie makers. Ook onze betrokkenheid bij het onderwijs zal op langere termijn bijdragen aan het vergroten van diversiteit in onze activiteiten. Bij voorbeeld door intensiever met mbo-instellingen samen te werken. Waag definieert diversiteit ook in termen van sociale en economische positie. Participatie staat daarbij centraal in ons handelen. Dat betekent dat we extra stappen zetten om mensen te betrekken in ons werk. De burgermeetnetwerken in de IJmond zijn daar een goed voorbeeld van.

Wanneer de diversiteit in het personeelsbestand toeneemt leidt dit ook tot diversere programma's en partners. De instroom van medewerkers met een diversiteitsachtergrond blijft achter. Er is gewerkt met gespecialiseerde wervingsbureau's, maar dat heeft nog niet het gewenste resultaat. Waag zal zich extra inspannen om zelf talent te spotten en te begeleiden. In '24 wordt een talentprogramma ontwikkeld waarmee op maat gemaakte trajecten ingezet worden ingezet om specifieke doelgroepen beter te betrekken. Er zullen met name stage-programma's worden opgezet met mbo- en hbo-opleidingen en er wordt samenwerking uitgewerkt met Stichting Studiezalen en Abdelhamid Idrissi, Professor of Practice Diversiteit van de HvA.

De afgelopen jaren heeft Waag meer aandacht gegeven aan het creëren van een veilige omgeving voor publiek en sprekers. Dit is cruciaal is voor het gesprek over gevoelige onderwerpen. Door deze ervaringen heeft Waag een Code of Conduct opgesteld die regels vaststelt om deze veiligheid te waarborgen.⁵²

Bereik

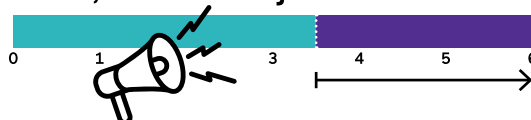
Waag stelde zich als doel om via online- en fysieke publieksactiviteiten in '21-'24 haar jaarlijks bereik te vergroten naar 1,5 miljoen online en 175.000 mensen via eigen en externe evenementen. Deze doelstellingen zijn ruim gehaald.

Gerealiseerd bereik

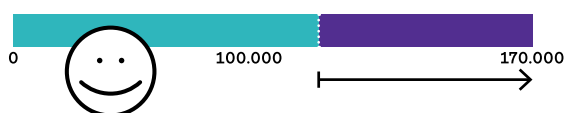
**online bereik via eigen kanalen:
van 1 naar 1,6 miljoen***

**bereik via externe kanalen:
van 3,5 naar 6 miljoen***

**publieksbereik:
van 100.000 naar 170.000***

*gemiddelden per jaar

Gebouw De Waag

September '19 is de onderhuur van de begane grond met 'Restaurant In de Waag' opgezegd om die ruimte in eigen beheer te nemen voor de publieks- en presentatiefunctie. Dit proces heeft veel voeten in de aarde. Naar aanleiding van de opzegging is een gerechtelijke procedure gestart. De rechter gaf opdracht nader te onderzoeken of een samenwerking met het restaurant mogelijk was. Daartoe is een intensief traject ingezet, maar geen overeenstemming bereikt. Een uitspraak van de rechter wordt eind '24 verwacht.

Doordat er geen beschikking is over de begane grond hebben we een deel van publieksactiviteiten op andere locaties in stad, land en Europa gerealiseerd. Dat is niet optimaal, met name inzake naamsbekendheid, maar we hebben daardoor wel geleerd hoe we een diverser publiek bereiken op plekken in Nederland. Met Waag Events, dat de afgelopen periode is geprofessionaliseerd, zijn voorbereidingen getroffen om vanaf '25 de begane grond te programmeren als publieksruimte.

Organisatie

De afgelopen jaren heeft de organisatie een stevige ontwikkeling doorgemaakt. Onder leiding van Gary Carter⁵³ is een proces ingezet om de cultuur te verbeteren, de onderlinge communicatie te versterken en de zeggenschap en besluitvorming transparant te maken.

"Culture eats strategy for breakfast."
-Peter Drucker

Deze inspanningen zorgen voor een veilige en transparante werkomgeving, ondersteund door een scala aan instrumenten: een goed functionerende ondernemingsraad, interne en externe vertrouwenspersonen, HR-processen die feedback stimuleren, een nieuw salarishuis geënt op de universitaire CAO en een versterking van de interne communicatiemiddelen.

Vanaf januari '24 zijn Waag Academy en Waag Events als zelfstandige afdelingen actief: daarvoor waren de verantwoordelijkheden meer diffuus belegd. Dit is terug te vinden in voorliggend plan waarin naast de researchgroepen, Events- en Academyafdelingen zijn gevormd. Deze groepen worden elk geleid door een *Head of Programme*.

Een andere belangrijke ontwikkeling in de groei van de organisatie is de delegatie van taken door de directeur/bestuurder aan een Management Team. Dit heeft extra lading en betekenis gekregen tijdens een sabbatical, in welke periode meer ruimte is ontstaan voor Marleen Stikker om als strateeg en boegbeeld te fungeren.

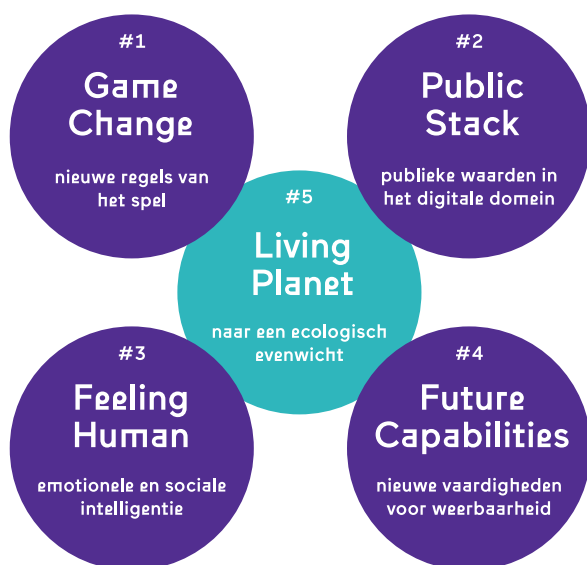
Niet te onderschatten daarbij was de kritische en opbouwende bijdrage van de Raad van Toezicht. In de Raad zelf was de maximale termijn van voorzitter Liesbet van Zoonen aangebroken en heeft zij plaats gemaakt voor een opvolger: Hans Rob de Reus die doorschoof van de rol van penningmeester naar die van voorzitter. Waag werkt samen met Binoq, programma voor bestuurlijke culturele diversiteit.

Zij dragen stagiaires voor. In het tweede kwartaal van '24 begint een derde kandidaat.

Dit alles heeft bijgedragen aan het teamwerk dat nodig is om een betere financiële positie te realiseren: waar Waag in '21 aankeek tegen een substantieel negatief eigen vermogen heeft zij, conform haar beleidsplannen, dit per einde '23 weten om te bouwen naar een bescheiden plus. In H7 en de toelichting op de begroting wordt dit nader uitgelegd.

4. Programma

Voor '25-'28 zijn vijf thematische programmalijnen en drie doorbraakprogramma's ontwikkeld. De programmalijnen omvatten de vraagstukken waar zowel het onderzoek, de publieksactiviteiten als de educatieve programma's aan bijdragen. Deze moeten in samenhang worden gezien.

Programmalijn #1 Game Change werkt aan nieuwe regels voor het economische spel. **#2 Public Stack** werkt aan publieke waarden in het digitale domein. **#3 Feeling Human** verkent de emotionele en sociale intelligentie die wij nodig hebben om met onzekerheden om te gaan. Met **#4 Future Capabilities** ontwikkelen we nieuwe vaardigheden voor weerbaarheid. En **#5 Living Planet** richt zich op een ecologisch evenwicht. Samen vormen ze het perspectief op een rechtvaardige en leefbare toekomst. We noemen, vanwege de beperkte ruimte, bij elke programmalijn slechts een selectie van de projecten die wij uitvoeren.

Met de doorbraakprogramma's werken we aan een onderliggende infrastructuur en samenwerkingen voor het vergroten van (inter)nationale impact. Het gaat daarbij om activiteiten die we landelijk willen door ontwikkelen. De **Werkplaats voor de Toekomst** zorgt voor landelijke samenwerking rond transitie, het **Fair Open Sociaal Media Netwerk** voor een veilige digitale publieke ruimte voor sociale interactie en communicatie en **Kunst x Wetenschap x Samenleving** voor intensivering van transdisciplinaire kennisontwikkeling.

Programmalijn #1: Game Change Nieuwe regels van het spel

Als zelfs de *Financial Times* kopt met 'The end of capitalism', dan kunnen we spreken van een paradigma-verandering. Het is duidelijk geworden dat het huidige dominante economische model, waarbij marktwerking centraal staat, aan het einde van de levenscyclus zit. Het Bruto Nationaal Product heeft niet meer de waarheid in pacht. Nieuwe economische principes beginnen zich aan te dienen zoals *post-growth economics*, *donought economics* en *brede welvaart*. Er wordt gezocht naar nieuwe indicatoren om economische waarde te meten en ons minder te richten op de markt. Daar hoort een omslag bij van *publiek-private* samenwerkingen naar *publiek-civiele* samenwerkingen. *Publiek-civiel* betekent dat bewonersgroepen en maatschappelijke coöperaties mede-eigenaarschap krijgen en verantwoordelijkheid kunnen nemen rond bijvoorbeeld energietransitie, klimaat en biodiversiteit. De onzichtbare juridische, financiële en economische regels en aannames zijn hardnekkig en staan dergelijke samenwerkingen in de weg. Dat wordt zeer zichtbaar in de aanbestedingsregels die maatschappelijk initiatief op achterstand zetten. We moeten, kortom, de regels van het spel opnieuw ontwerpen.

De kennis en praktijken die we in het *Commons Lab*⁵⁴ de afgelopen jaren hebben ontwikkeld, bieden daarvoor een basis. In samenwerking met STBY⁵⁵, onderzoeken we in het project *Publiek-Civiele Samenwerking*⁵⁶ welke nieuwe uitgangspunten en condities nodig zijn. Waag participeert ook in de *Brede Welvaart Coalitie* die vanuit VNG en het Ministerie van EZK is opgericht. Waag organiseert workshops en evenementen met kunstenaars, ontwerpers en maatschappelijke initiatieven om de *black box* te openen, bewustzijn en kennis te ontwikkelen om samen nieuwe regels voor de economie te ontwerpen. Een aantal voorbeelden van projecten:

Het ontwerp van de digitale euro

De Europese Centrale Bank (ECB) heeft de ambitie om een digitale euro te ontwikkelen. Het vraagstuk hoe men een digitale euro ontwerpt vanuit maatschappelijk perspectief pakt Waag de komende jaren op met partners als Follow the Money en het lectoraat New Finance van de Haagse Hogeschool. Met De Nederlandsche Bank is Waag in gesprek over een publieksprogramma om dergelijke vraagstukken rond het ontwerp van de digitale euro, *modern monetary theory*, *geldschepping* en *sustainable finance* inzichtelijk te maken voor een breed publiek.

The Landlord's Game

Elizabeth J. Magie is de ontwerper van *The Landlord's Game*, voorloper van Monopoly⁵⁷. In het spel waren twee scenario's: een gebaseerd op het verkrijgen van *monopolies*, en een gericht op het verkrijgen van *prosperity*. De eerste versie is wereldwijd doorgebroken als Monopoly. De laatste is in vergetelheid geraakt. Het spel had als doel het economische systeem uit te leggen. In de geest van Elizabeth Magie gaan we de spellen spelen, de

Een bezoeker met de installatie *Behind Shirley* van Ibiye Camp, tijdens Digital Shadows.

regels van het spel analyseren en nodigen we kunstenaars en ontwerpers uit die werken aan nieuwe economische modellen. Met bordspelen kiezen we voor toegankelijke publieksactiviteiten om een breed publiek te betrekken bij dit vraagstuk.

“Ik hoop dat mannen en vrouwen heel snel begrijpen dat hun armoede voortkomt uit het feit dat Carnegie en Rockefeller meer geld hebben dan ze kunnen uitgeven.”

–Elizabeth Magie

Meent.Coop

Waag heeft met maatschappelijke partners de *Meent.Coop*⁵⁸ opgericht, een incubator en community voor de gemeenschapseconomie, broedplaats voor coöperatieve ondernemingen en maatschappelijk initiatief. We ontwikkelen en delen kennis en netwerk rond financiering, technologie, bedrijfsvoering en ontwikkeling. We werken hierin samen met *AmsterDOEN*⁵⁹, een programma van de gemeente Amsterdam. Partners zijn *Commons Network*⁶⁰, *Oranje Energie*, *HvA - Center for Economic Transformation*, de *Stadsmakers-Coöperatie*⁶¹, de *Kaskantine* en *Ru Paré*.

Programmaliijn #2: Public Stack Publieke waarden in digitale domein

Technologie is niet neutraal. Het is een motto dat Waag al vanaf haar oprichting omarmt. Technologie zijn culturele artefacten die sociaaleconomische waarden weerspiegelen.

Zo heeft data altijd een culturele of maatschappelijke bias. Er worden keuzes gemaakt over wat wel of niet gemeten wordt, en er is standaard iemand verantwoordelijk voor deze keuzes. Het opdrachtgeverschap en eigenaarschap ligt nu grotendeels bij marktpartijen en overheid. Het is echter belangrijk om de onderliggende wereldbeelden, belangen en structuren van *Big Tech*, *Big Capital* en *Big Government* bloot te leggen en aan alternatieven te werken. Het is tijd voor *Big Society*.

Waag heeft een lange staat van dienst als het gaat om het streven naar publieke waarden in technologie. Voorbeelden hiervan zijn o.a. *Facebook Farewell*⁶², *Het internet is stuk maar we kunnen het repareren*⁶³, *Fairphone*⁶⁴ en *Smart Citizens Lab*⁶⁵. Met de *Public Stack*⁶⁶ is dat uitgewerkt in een deelbare, methodische aanpak.

Met ruim zeventig culturele instellingen heeft Waag het initiatief genomen voor ‘*PublicSpaces*’ waarbij publieke waarden worden toegepast in het gebruik van technologie door culture organisaties. Jaarlijks organiseren we mede de *PublicSpaces Conferentie*. Experts van Waag worden betrokken door o.a. de Autoriteit Persoonsgegevens / AI-autoriteit, ministerie BZK, VNG, De Nederlandsche Bank en SURF rond onderwerpen als het voorkomen van de schadelijke effecten van algoritmen, AI, Quantum Computing en digitale identiteit. Waag draagt bij aan de groeifondsaanvraag van het ministerie van BZK rond digitale gemeenschapdiensten.

Met de aanstelling van Marleen Stikker als *Professor of Practice*⁶⁷ aan de Hogeschool van Amsterdam is een formele samenwerking tot stand gekomen tussen Waag en de HvA rond publieke waarden in het digitale domein. Er is een *minor* en een *online course/MOOC* ontwikkeld. Er wordt samengewerkt met het *Responsible AI lectoraat*⁶⁸ van *Nanda Piersma*. Met de *Metropool Regio Amsterdam* is het *Data Commons Collective*⁶⁹ opgezet. Daarin werkt Waag met de gemeente, kennisinstellingen HvA, VU en UvA en bedrijven als BDVC, Ahold en Deloitte samen rond cases van gezondheidsdata, mobiliteitsdata en agrarische data.

“The illiterate of the 21st century will not be those who cannot read and write, but those who cannot learn, unlearn and relearn.”
–Alvin Toffler

Om betekenisvol te kunnen bijdragen aan de ontwikkelingen is diepe kennis nodig over technologie. Waag borgt dat in onderzoek en ontwikkeling. Met (creatieve) professionals en bewonersinitiatieven

werkt het aan nieuwe toepassingen en praktijken. Daarnaast richten we ons op bewustwording van een breed publiek via toegankelijke workshops,

exposities en Artist in residencies. Een aantal voorbeelden van projecten:

Public Stack Mobile

Je kunt er zeker van zijn dat 99% van de applicaties op je mobiel zich niet houden aan de meest basale privacyregels. Je bent geheel aan jezelf overgeleverd om uit te zoeken wat wel of geen veilige applicaties zijn. Alsof je de supermarkt instapt en je zelf moet uitzoeken of er dioxine in de kip zit. De appstore zou alleen veilige apps moeten bieden. In het Europese onderzoeksprogramma MOBIFREE⁷⁰ gaan we de PublicStack-methode toepassen voor het ontwikkelen van een open, *fair* en inclusief ecosysteem voor app-store en mobiele telefoons.

Hollandse Luchten

Het burgermeetnetwerk *Hollandse Luchten* dat Waag geïnitieerd heeft met bewoners in de IJmond, de Provincie Noord-Holland en RIVM is een succesvol voorbeeld van *citizen sensing*. Bewoners verzamelen zelf data om inzicht te krijgen in hun leefomgeving. Uitgangspunten zijn open sensor-technologie en data commons. De nadruk ligt op het versterken van de positie van de samenleving. Naar aanleiding van het succes van het project wordt met RIVM en TNO een strategie uitgewerkt om het platform van Hollandse Luchten landelijk uit te breiden.

Staat van het Internet

In januari '19 is de eerste editie van *de Staat van het Internet georganiseerd*: de jaarlijkse peilstok om te zien hoe het staat met de publieke waarden in relatie tot het internet. Een keur aan kunstenaars, wetenschappers en politici gaan met elkaar in gesprek met vragen over actuele ontwikkelingen, variërend van AI tot de *Fediverse*, de Europese wetgeving tot de ecologische effecten van datacenters. We zetten deze toonaangevende reeks voort i.s.m. de OBA en Groene Amsterdammer.

Programmaliijn #3. Feeling Human Emotionele & sociale intelligentie

De onzekerheid waarin we verkeren levert ook psychische stress op. Gevoel van verlies, onmacht en onbestemdheid. We zijn daardoor makkelijker te manipuleren. Dat stelt vragen over onze psychologie, ons gedrag, ons vermogen tot empathie. Ook de fundamentele vragen over ons lichaam zijn relevant. Welke invloed heeft de darmflora op onze emoties? Wat vertellen de hersenen over ons? En kunnen *augmented* en *virtual reality* ons helpen om in de schoenen van anderen te staan?

Kunst is als uiting van de mens van oudsher het ultieme oefenterrein voor empathie: het stelt ons in staat om emoties te delen en moedigt ons aan om perspectieven van andere mensen te ervaren - niet enkel die van de maker die het werk creëert, maar ook die van de mensen met wie je het ervaart en bespreekt. Het is een manier om te spelen met identiteit. Kunst is dé manier is om ons empathisch vermogen te onderzoeken, stimuleren, en bovenal te vieren. Een aantal voorbeelden:

Wetopia

In samenwerking met *Ine Gevers* van *Niet Normaal* realiseert Waag 'WETOPIA, Swap identity Now'. Een performatieve expositie rond het thema van empathie en verbinding. Kunstenaars werken aan installaties waarmee je andere werelden en gezichtspunten kunt beleven. Bijvoorbeeld hoe het is om een psychose te hebben, een baanbrekend werk van *Jennifer Kanary* dat wij reeds in '10 ondersteunden en recent werd onderscheiden met een *Ars Electronica Award*⁷¹. Curatoren zijn, naast Stikker en Gevers, Bogomir Doringen en Imke Ruigrok. Kunstenaars uitgenodigd zijn o.a. Jan Hoek/ Bruin Parry, Merlijn Twaalfhoven, Chiara Baldini en Rafael Kozdron.

Design for Empathy

Speltheorie wordt ingezet om te analyseren of mensen bereid zijn altruïstisch te handelen. Het *prisoners dilemma*⁷² wordt vaak gebruikt om aan te tonen dat dat we de ander niet kunnen vertrouwen omdat het individu voor zichzelf optimaliseert. Wat over het hoofd wordt gezien is dat mensen relationele en sociale wezens zijn. Vertrouwen ontstaat door persoonlijk contact dat gedurende lange tijd wordt opgebouwd. In *Design for Empathy* gaan we met ontwerpers, kunstenaars en wetenschappers uitwerken hoe we kunnen ontwerpen voor *high trust* en emotionele intelligentie. En kunnen die inzichten worden gebruikt voor de wijze waarop de overheid omgaat met burgers?

Dark Patterns

Wat zijn de onzichtbare *dark patterns* die ons gekluisterd houden aan ons scherm? De kleine ruimte tussen verveling en uitdaging die voldoende dopamine oplevert om urenlang te appen. Hoe kunnen we ons wapenen tegen deze manipulatie? Waag stond aan de wieg van de *Code voor Kinderrechten*⁷³, om ontwerpers mee te geven hoe het belang van het kind voorop kan staan bij de ontwikkeling van apps en games voor kinderen. Met prof. *Dr. Loes Keijsers* gaat Waag onderzoeken hoe technologie jongeren een positieve bijdrage kan laten leveren en verslavende ontwikkelingen kunnen worden tegengegaan. Met de coalitie *The Privacy Collective* (*Freedom Internet*, de *Datavakbond*, *Privacy First*, *Consumentenbond* e.a.) wordt samengewerkt rond het recht van consumenten om niet gevolgd te worden op het internet.

Programmaliijn #4. Future Capabilities Nieuwe vaardigheden voor weerbaarheid

Om veerkrachtig te zijn moeten we nieuwe vaardigheden ontwikkelen. Dat houdt ook in dat we leren en educatie op een andere leest moeten schoeien: verbeelding, wendbaarheid, omgaan met onzekerheid, praktische kennis en andere intelligenties staan hierin centraal. En nieuwsgierigheid naar de mogelijkheden van de wereld zijn kernvaardigheden die nodig zijn om te werken aan duurzame toekomst. Waag staat voor een collectieve en praktijkgerichte benadering van leren,

waarin kennis en betekenis worden geconstrueerd en competenties ontwikkeld. Zij pleit voor ambachten in het hoger onderwijs, *Embodied Learning*⁷⁴. Met partners werkt Waag aan *Futures Literacy*⁷⁵ en een programma voor maakplaatsen (n.a.v. *Maakplaats 021*⁷⁶) in bibliotheken. Een aantal voorbeelden van projecten:

Ambacht en circulariteit

In het EU Horizon project *Tracks4Crafts*⁷⁷ worden historische ambachten onderzocht om te leren hoe deze kennis kan worden toegepast om de textielproductie duurzaam te maken voor mens en planeet. Daar speelt kennis van inheemse culturen een cruciale rol. Waag werkt met partners aan een persona voor de *'craftsperson 2.0'* met bijpassend leermateriaal.

Fab-⁷⁸ & BioHack-⁷⁹ & Fabricademy⁸⁰

Deze academies belichamen het leren en kennisoverdracht van onze *open source-missie* en faciliteren toegang tot technologie. De programma's trainen jaarlijks ongeveer 25 innovators, samengesteld uit een grote verscheidenheid aan deelnemers wat betreft leeftijd en achtergronden. Het programma is gestoeld op praktijkgericht leren, kennismaken van digitale fabricage-ontwerpvvaardigheden en biotechnologische praktijken, het ontwerpen van nieuwe materialen tot draagbare elektronica en het programmeren. Deze academies verbinden de drie werkplaatsen, *Fab-*, *Textile-* en *Wetlab*, met internationale gemeenschappen van experts en makers.

Technologisch burgerschap

Waag werkt aan technologische geletterdheid en kritisch burgerschap in samenwerking met de Koninklijke Bibliotheek. We leggen hierbij nadruk op het openen van de *Black Box* door zelf te knutselen met technologie, sensoren en databases. Daarnaast zijn *data geletterdheid*⁸¹ en kritisch burgerschap fundamenteel: data leren begrijpen, zelf onderzoek doen, en de inzichten uit data kunnen gebruiken om verandering in gang te zetten. Als onderdeel van het programma *Digitaal Burgerschap* van de KB kunnen alle bibliotheken van Nederland meedoen en kunnen bibliotheekbezoekers uit het hele land in contact komen met deze aanpak.

Programmaliijn #5. Living Planet Naar een ecologisch evenwicht

De klimaat- en ecologische crisis laten zien dat we de relatie tot onze natuurlijke omgeving fundamenteel moeten herzien. In plaats van *'survival of the fittest'* en de overheersing van de mens, moeten we inzien dat wij nevenschik zijn aan andere levensvormen en dat coöperatie levensvatbaarder is als strategie dan concurrentie. Deze paradigma *shift* vraagt om nieuwe relaties tot de natuur, wat inhoudt dat de invloed die wij mensen hebben uitgeoefend op ecosystemen drastisch moeten veranderen.

Nu worden de meeste technologieën voor landbouw, hulpbronnen, energie, transport ontwikkeld en gebruikt vanuit het oogpunt van

politieke en commerciële belangen. Maar wat als we onze zorg voor en om de planeet als uitgangspunt zouden nemen? Komen we dan tot andere oplossingen? Ons huidige landgebruik is een van de belangrijkste aanjagers van klimaatverandering. Wat als we ons tot land verhouden op basis van zorgen en we inzetten op de zorgzame verwickelingen tussen de bewoners van bepaalde gebieden. Hoe ziet modern rentmeesterschap er dan uit? Als trekker van route *Smart Liveable Cities* van de Nationale Wetenschaps Agenda wordt het evenwicht tussen 'slimme' technologie en leefbaarheid in stedelijke omgeving onderzocht. Met het Europese onderzoeksprogramma *STARTS4Water*⁸² wordt gewerkt aan een *Artist In Residence* rond water en ecologie.

Het *Urban Ecology Lab*⁸³ onderzoekt hoe verschillende levensvormen, materialen en *sociaal-ecologische systemen* in de stad samenkomen. Door middel van lokale en kleinschalige experimenten dragen we bij aan de transformatie van de *'urban jungle'* tot een levendig ecosysteem. Daarin staan gedeelde ervaringen tussen mensen en andere levensvormen centraal. Samen met gemeenschappen van kunstenaars, burgers, gebiedsontwikkelaars en onderzoekers gaan we het veld in om ecologische vaardigheden te ontwikkelen. Een aantal voorbeelden:

FabCity

*FabCity*⁸⁴ is een internationaal netwerk van steden en FabLab's die werken aan duurzaamheid, circulariteit en gedistribueerde en lokale productie. Binnen *Local Color*⁸⁵, een van de programma's in de context van FabCity, onderzoekt Waag de voorwaarden die steden nodig hebben om bij te dragen aan de productie van kleurstoffen en vezels, voor een duurzamere, lokaal ingebedde productie van textielproducten. Het werkt aan de kennis van burgers, creatieven en bedrijven over plantenblindheid, het overbruggen van erfgoedkennis, maatschappelijke uitdagingen van vandaag en toegang tot instrumenten om de lokale status quo te veranderen.

World Weather Network

Het *World Weather Network*⁸⁶ is opgericht als reactie op de klimaatcrisis en is geïnitieerd door *Artange*⁸⁷ (Londen). Het is een constellatie van *'weerstations'*, opgezet door kunstagentschappen over de wereld en een uitnodiging om te kijken, luisteren, leren en handelen. Kunstenaars, schrijvers en hun gemeenschappen delen observaties, verhalen en reflecties over hun lokale weer, waardoor een archipel van stemmen en standpunten ontstaat. Deze *'weerberichten'* nemen verschillende vormen aan: poëzie, fictie, reportage, video-dagboeken, films, fotografie, podcasts en meer, gedeeld via een online platform. Door naast kunstenaars en schrijvers ook klimaatwetenschappers en milieuactivisten te betrekken, brengt het diverse wereldbeelden en verschillende manieren om het weer in meerdere plaatsen en talen te begrijpen samen. Waag is een van de *'weerstations'*, is voorzitter van de World Weather Network en zal het werk van partners tonen tijdens een expositie.

Nieuwe planetaire beeldvorming

Het Europese onderzoeksproject *More-than-Planet*⁸⁸ onderzoekt met behulp van aardobservaties, satellietdata, kunst, cultuur en filosofie hoe we onze planeet zien. En dat is nodig, want meer dan 75 procent van het aardoppervlak staat onder menselijke druk. De manier waarop we ons de aarde voorstellen heeft een substantiële invloed op het milieu. Ze werkt aan de *Planetary Public Stack*⁸⁹: een nieuw soort cartografie, die milieu-, planetaire en technologische overwegingen combineert. Daar worden ook *niet-westerse kennisculturen* bij betrokken. Al deze lagen hebben invloed op de manieren waarop wij de aarde afbeelden en verbeelden.

Doorbraakprogramma Werkplaats voor de Toekomst

Om haar nationale ambitie verder in te vullen, zal Waag vanaf '25 het programma **Werkplaats voor de Toekomst** realiseren, een landelijk netwerk, programma en platform van samenwerkende culturele, educatieve en maatschappelijke organisaties rond maatschappelijke opgaven. In juni 2023 verscheen het Berenschot-rapport "*In de schijnwerpers. Groeipotentie voor de culturele sector door bijdragen aan maatschappelijke opgaven*", geschreven op verzoek van Commissie Cultuur van de Tweede Kamer. Daarin wordt in beeld gebracht hoe cultuur bijdraagt aan maatschappelijke opgaven en hoe dat het verdienvermogen van de sector kan versterken. Door het vroegtijdig demissionair worden van het kabinet is hier nog geen opvolging aan gegeven.

Het inzicht dat cultuur niet zozeer een product is waar je een kaartje voor koopt, maar ook immaterieel kan zijn, een interventie of beweging om maatschappelijke innovatie te bewerkstelligen, wordt beter begrepen. De praktijken en initiatieven in het gehele land zijn dan ook aansprekend. Van zorg tot energie, van privacy tot biodiversiteit, overall zijn culturele organisaties, kunstenaars en ontwerpers betrokken bij maatschappelijke opgaven.

Ze zijn ieder op zich betekenisvol, maar nog niet altijd zichtbaar in de samenleving. Bovendien worden ze bij het beleid rond maatschappelijke ontwikkelingen en transitie onvoldoende benut.

Zoals eerder betoogd heeft de ontwerpwereld aan impact gewonnen door samen op te trekken op het terrein van ontwerpmethodieken. Ten tijde van de coronacrisis is *succesvol* door culturele organisaties samengewerkt in *Innovatielabs*⁹⁰. Aan dit programma heeft Waag deelgenomen. Het laat zien dat samenwerking loont. Om het vergezicht van het Berenschot-rapport werkelijkheid te laten worden is het belangrijk om de samenwerking binnen de cultuur verder te versterken.

Maatschappelijke opgaven

Met de *Werkplaats voor de Toekomst* wil Waag samen met partners werken aan de rol van cultuur in maatschappelijke opgaven. Het programma fungeert als de verbinder tussen de maatschappelijke en mondiale vraagstukken en lokale initiatieven en praktijken. Werkplaats voor de Toekomst zorgt voor de choreografie en dramaturgie om zo groot mogelijke impact te hebben. Door een thema uit te diepen, lokale praktijken met elkaar te verbinden en op te trekken om de belemmeringen weg te nemen en kennis te delen. Met een sterke kern van geëngageerde organisaties en een open netwerk van tientallen organisaties in het land.

De beoogde kernpartners hebben een staat van dienst en zijn als werkplaats rond maatschappelijke thema's en transitie actief. Organisaties waarmee gesproken wordt zijn *Tetem* (Enschede), *SETUP* (Utrecht), *Internationale Architectuur Biënnale* (Rotterdam), *Fablab Amersfoort* en de aangesloten bibliotheken van de *Koninklijke Bibliotheek*. Met de *StadsmakersCoöperatie* wordt samenwerking onderzocht rond het *Huis van Actief Burgerschap* in de Bibliotheek Utrecht. Ieder van deze organisaties zijn regionaal genetwerkt met maatschappelijke partners, overheden en onderwijsinstellingen. Met *Stichting Doen* wordt gesproken over samenwerking en financiering.

Waag haalt inspiratie uit haar ervaring met het opzetten van betekenisvolle samenwerkingen, waaronder het *Virtueel Platform*⁹¹, en *Platform Makereducatie* en recent met *PublicSpaces* en de *Digitale Zes*⁹².

Doorbraakprogramma Kunst x Wetenschap x Samenleving

Waag ontwikkelt, i.s.m. Jonge Akademie en de Akademie van kunsten van de KNAW, een meerjarig programma voor het versterken van de samenwerking tussen kunst en wetenschap ten behoeve van de samenleving.

Complexe vraagstukken vragen om transdisciplinaire samenwerking. Voor vraagstukken rond bijvoorbeeld milieu, gezondheid, sociale cohesie, en klimaat zijn vele kennisdomeinen nodig om tot zinvolle inzichten te komen. Artistiek onderzoek en burgerwetenschap zijn relevante vormen van kennisproductie en zijn aanvullend op wetenschappelijke kennis.

Programma

Het programma wordt geïmplementeerd door een nationaal netwerk, bestaande uit alle relevante stakeholders vanuit de volledige breedte van de kunsten, wetenschap en de rest van de samenleving, met de volgende taken:

Verbinding

Het netwerk faciliteert ontmoetingen tussen kunstenaars, wetenschappers en relevante maatschappelijke stakeholders, bevordert samenwerking (*matchmaking*), ontwikkelt thematische werkgroepen, programma's en *residencies*, en organiseert symposia/evenementen.

Ontwerp

Het netwerk organiseert de cocreatie en financiering van (pilot) onderzoeksprojecten waarin kunstenaars en wetenschappers samenwerken, coördineert thematische programma's, adviseert overheden en zorgt voor structurele inbedding van KxWxS in Nederland.

Kennis

Het netwerk analyseert barrières en succesfactoren, implementeert onderzoek naar effectiviteit en impact van het programma, heeft een lobbyfunctie richting de politiek, en deelt de opgedane kennis met stakeholders en het algemene publiek. Aan het eind van het vijfjarige programma zal de samenwerking tussen kunst, wetenschap en samenleving een natuurlijk en cruciaal onderdeel zijn van het probleemoplossende en innovatieve vermogen van Nederland, met continuïteit voor het KxWxS-netwerk, inclusief tenminste vijf groot-schalige thematische transdisciplinaire consortia.

Doorbraakprogramma Fair Open Social Media Network

Waag is reeds lange tijd betrokken bij het agenderen van de macht van Big Tech, de manipulatie van gebruikers van sociale media en is een belangrijke speler om een samenwerking in de culturele sector tot stand te brengen rond publieke digitale media.

Het is niet voldoende om kritisch te zijn op de platforms als X, Facebook, TikTok en Instagram. Ook Europese wetgeving zal niet voldoende zijn om ons vertrouwen in sociale media te herstellen. We zullen serieus moeten investeren in alternatieven. De mogelijkheden hiervoor zijn aanwezig. Voor de komende jaren voorzien we een doorbraak voor nieuwe sociale media-platformen waarbij publieke waarden centraal staan.

Waag is daarom actief betrokken bij het ontwerp en ontwikkeling van het alternatief zoals bijvoorbeeld het protocol *ActivityPub*. Dit zorgt ervoor dat niet een centrale partij regie voert over een platform, maar dat grote aantallen instanties federatief samenwerken aan lokaal eigenaarschap. Dit zogenaamde *fediverse* maakt niet alleen Mastodon mogelijk, een alternatief voor Twitter/X, maar ook de integratie met andere toepassingen zoals *Peertube*, een alternatief voor *YouTube*.

Waag heeft met *waag.social* een eigen Mastodon-instansie sinds 2018. Vanaf het moment dat Elon Musk eigenaar werd van Twitter en mensen actief op zoek gingen naar een alternatief heeft deze instansie een boost gekregen. Nu is gebleken dat *waag.social* in een behoefte voorziet, is het tijd voor een volgende stap.

Partners

De ambitie is om *waag.social* verder te ontwikkelen als een community van en voor creatieve makers, culturele instellingen en actieve inwoners. Daarin wordt samengewerkt met ontwerpers, ontwikkelaars en sleutelpartners, waaronder PubHubs, PublicSpaces, het ministerie van BZK, Beeld en geluid, de Nederlandse Publieke Omroep (NPO) en SURF. Cultuurinstellingen krijgen hiermee meer vat op hun online uitingen en meer handvatten om hun eigen communities te betrekken en in hun kracht te zetten, zonder afhankelijk te zijn van grote, veelal buitenlandse techbedrijven.

Programma

Om deze vorm van federatief internet –het zogenaamde *fediverse*– te ontwikkelen tot een serieus alternatief voor grote groepen gebruikers, is een aantal zaken nodig; (1) het ontwerp van intuïtieve interfaces, (2) het ontwikkelen van open en transparante aanbevelingsalgoritmen, (3) kennis en training rond moderatie (4) nieuwe applicaties zoals *peertube* en (5) duurzame financiering en beheermodellen. Deze ambities sluiten aan op de Europese onderzoeksprogramma's waar Waag bij betrokken is en waarbij begrippen als soevereiniteit en strategische autonomie centraal staan.

5. Partners

In alle activiteiten die Waag initieert en realiseert werkt zij samen met partners en stakeholders. Dit vloeit voort uit haar opvattingen en methodes voor ontwerp en de rol die dit heeft in maatschappelijke domeinen en disciplines. Als internetpionier heeft de organisatie een groot, internationaal portfolio van projecten en activiteiten. Hier volgt een selectie van partners in '25-'28.

Cultuur

Regionaal: Niet Normaal, Framers Framed, The Beach, Openbare Bibliotheek Amsterdam, Sandberg Instituut, De Oude kerk, W139, Made Up North, Muziekstraat Noord, Treehouse NDSM, Glue festival, HEM Zaandam, Echobox radio, Open independent radio, Questions Collective, Groene Amsterdammer.

Nationaal: Embassy of Digital Futures van de Dutch Design Foundation, Dutch Design Week, Nieuwe Instituut, Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam, Tetem, Fablab Amersfoort, Fablab Apeldoorn, Setup, Koninklijke Bibliotheek, PublicSpaces, Atelier van de Rijksbouwmeester, Sociaal Creatieve Raad, Akademie van Kunsten, Kunsten92, Federatie Creatieve Industrie, VPRO Tegenlicht, PONT, Next Nature Network.

Internationaal: Ars Electronica, BOZAR, Humboldt Forum Berlin, Transmediale, Superrr Lab, Future Everything, Institute for Advanced Architecture of Catalonia.

Kennisinstellingen & opleidingen

Regionaal: Universiteit van Amsterdam, Vrije Universiteit, Hogeschool voor de Kunsten, Hogeschool van Amsterdam, Sandberg Instituut, Hout- en Meubileringscollege.

Nationaal: Universiteit Utrecht, Radboud Universiteit, Wageningen Universiteit, Delft University, Fontys Eindhoven, Koninklijke Hogeschool voor Kunsten Den Haag, TNO, Rathenau, 4TU/Design United, Wetsus, NWO/Nationale Wetenschap Agenda Route

Smart Liveable Cities, Jonge Akademie van de KNAW.

Internationaal: University Athens, Universiteit Antwerpen, The Royal College of Art London, Universiteit Barcelona, Fraunhofer, MIT; Center for Bits and Atoms, Universiteit Parijs.

Publieke sector

Regionaal: Gemeente Amsterdam, Metropool Regio Amsterdam, Waternet, Haven van Amsterdam, Amsterdam Economic Board, Amsterdam Innovatie Coöperatie.

Nationaal: Gemeente Rotterdam, Gemeente Nijmegen, Nationale Klimaat Platform, RIVM, ministerie BZK, ministerie OCW, ministerie EZK Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving, Autoriteit Persoonsgegevens, Provincie Noord-Holland, VNG, ClickNL, Nationaal Klimaat Platform.

Internationaal: Europese Commissie, Joint Research Center, European Institute for Innovation and Technology, diverse ambassades.

Samenleving

Regionaal: Commons Network, Ru Paré, Ministerie van de Toekomst, Kas Kantine, 02025, Meent.Coop, StadsmakersCoöperatie, Maakschap Noord, Kinetisch Noord/VEBAN, Stichting Hamerkwartier.

Nationaal: Open State Foundation, Amnesty International, De Maatschappelijke Coalitie Over Informatie Gesproken, Code for NL, Bits of Freedom, Privacy First, EnergieSamen, ECP, KPN, Liander.

Internationaal: Fab Foundation, Fab city Foundation, Open Future Foundation.

6. Communicatie

Publiek

Waag ziet haar publiek niet enkel als toeschouwer maar als deelnemer, medeontwerper en onderzoeker. Dat leidt tot verschillende rollen, benaderingswijzen en type van betrokkenheid en interactie.

In het onderzoek en bij de academies gaat het om langdurige relaties die worden opgebouwd. Het publieksprogramma kent collectieve activiteiten zoals wandelingen en cocreatie en knutselsessies en de meer klassieke vormen van tentoonstellingen en lezingen. De communicatie-uitingen kennen dan ook een grote diversiteit, variërend van thematische nieuwsbrieven, Signal-groepen voor communities, affiches, opinieartikelen en flyers. De belangrijkste doelgroepen die wij onderscheiden zijn:

Agents of change & partners

De kern van onze doelgroep zijn mensen die verandering nastreven in de samenleving. De zogenaamde *agents of change*. Deze zijn te vinden in de cultuursector, de zogenaamde makers en creatieve professionals, maar ook in de overheid, het bedrijfsleven en in de wijken.

Communities

Waag initieert en verbindt zich aan special interest communities: groepen inwoners of makers rond thema's als gezondheid, leefomgeving, open source, ambacht, ontwerpmethodieken, art-science en commons. We zetten daarvoor diverse communicatiekanalen in zoals Signal-groepen, social media, Github, dataplatforms, playbooks, de co-creatie navigator, mailinglists, conferenties, publicaties en trainingen.

Algemeen publiek

Vanuit de missie richt Waag zich op een algemeen publiek. Dus niet specifiek cultuurconsumenten. Met affiches en flyers attendeert Waag mensen op haar programma's. Met (regionale en landelijke) radio- en tv-optredens, opiniestukken, presentatieformats brengt zij inzichten en verbeelding voor het voetlicht.

Kanalen

Om de doelgroepen te bereiken zet Waag een scala aan communicatiekanalen in. De website waag.org fungeert als moederschip, met daaromheen tal van websites voor specifieke gemeenschappen, de podcast Planet B, nieuwsbrieven, sociale media en print.

Alle content is doorvlochten met de missie en visie, visuele stijl en *tone-of-voice* om zo alle thematiek en activiteiten te verbinden onder een gemene deler.

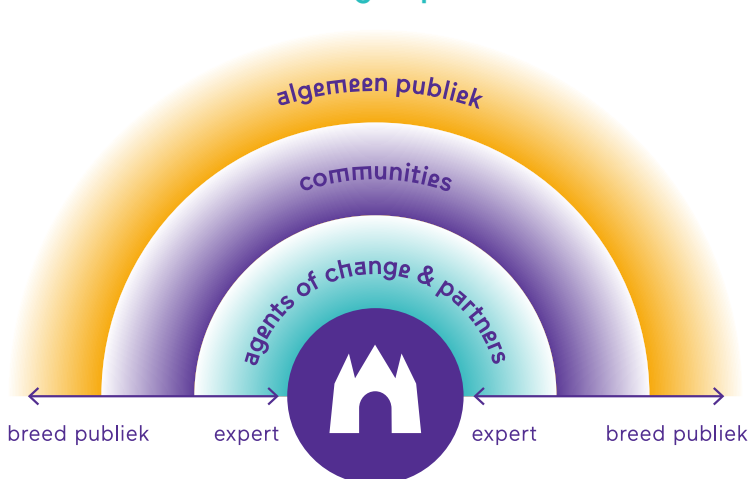
Er wordt geen *Google Analytics* gebruikt, maar het open source alternatief *Matomo*. Voor nieuwsbrieven wordt *ListMonk*, een privacybeschermend alternatief, ingezet. De aanwezigheid op sociale media platforms van Big Tech wordt strategisch afgebouwd ten gunste van aanwezigheid op publieke sociale media platforms. Waag heeft daarom haar eigen Mastodon 'server' opgericht om een open en veilige digitale publieke ruimte actief bij te dragen.

Het realiseren van een Fair, Open Sociaal Media Netwerk is een van de drie doorbraakprojecten waar de organisatie zich in '25-'28 aan committeert (doorbraakproject C, H4)

Via haar digitale kanalen bereikt Waag gemiddeld 1,6 miljoen mensen per jaar. De ambitie is om groter deel van haar achterban via deze open en federatieve kanalen te bereiken. Daarnaast zorgt Waag dat haar projecten, onderzoeksresultaten en opiniestukken zichtbaar worden op externe platforms zoals blogs, culturele agenda's en landelijke media.

Experts van Waag treden in het publieke debat op als woordvoerder. De externe mediakanalen die Waag onderscheidt in haar bereik zijn nationale massamedia, gespecialiseerde media en kleinere (lokale) media. Via deze externe kanalen en media worden jaarlijks gemiddeld 6 miljoen mensen bereikt.

Doelgroepen

Voorbeeld Hollandse Luchten

Agents of change & Partners

In burgermeetnetwerk Hollandse Luchten werken we met Hollandse Helden, lokale partners die het programma mede organiseren in de gemeenschap. go.waag.org/hollandsehelden

Communities

Via deze lokale agents of change bereiken we grote groepen burgers die zich lokaal organiseren om de luchtkwaliteit in kaart te brengen. go.waag.org/verslagijmond

Algemeen publiek

Via NH-nieuws bereiken we de hele provincie Noord-Holland om te informeren over dit project en de uitkomsten ervan. go.waag.org/nhnieuws

Doelstellingen

Waag wil in '25-'28 verder groeien in herkenbaarheid en zichtbaarheid om zo nog meer impact te maken met haar missie en visie. Om dit te bereiken wil Waag zich (meer) positioneren als:

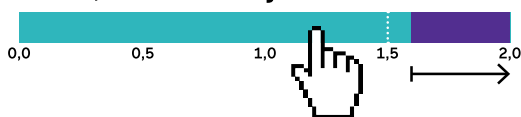
1. **Cultureel podium**, om via haar publieksprogramma's meer mensen in haar visie en verhaal mee te nemen en te activeren;
2. **Nationaal netwerk**, ontwikkelen voor een groter bereik en ruimte voor makerschap in het land;
3. **Opinieleider**, om haar invloed uit te oefenen op het publieke debat en daarmee ontwikkelingen en transities.

Bereik & impact

Deze doelstellingen gaan hand in hand met een grotere (naams)bekendheid. Zo kan Waag zich beter positioneren als toegankelijk, onderscheidend cultureel podium in Nederland. Waag voorziet een groei van het bereik via eigen kanalen van 1,5 naar 2,0 miljoen en via externe kanalen en media van 6 naar 7 miljoen.

Beoogd bereik

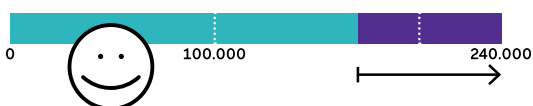
**online bereik via eigen kanalen:
van 1,6 naar 2 miljoen***

**bereik via externe kanalen:
van 6 naar 7 miljoen***

**publieksbereik:
van 170.000 naar 240.000***

*gemiddelden per jaar

7. Organisatie

Waag bestaat uit circa 60 vaste medewerkers en een flexibele schil van freelancers, *artists in residence*, stagiairs en *'fellows'*. De organisatie wordt geleid door een Management Team (MT) waarin programmatische, culturele, financiële en juridische kennis is vertegenwoordigd. Onder verantwoordelijkheid van een bestuurder/directeur. Aan een Raad van Toezicht (RvT) wordt verantwoordelijkheid afgelegd.

Governance

De rechtsvorm van Waag Futurelab is een stichting met een Raad van Toezicht model. De verschillende Codes (zie hieronder) zoals ontwikkeld in de culturele sector zijn statutair onderschreven. De organisatie heeft een ANBI-status.

Directeur/bestuurder en Management Team

De bestuurder/directeur is Marleen Stikker. Zij heeft de dagelijkse leiding gedelegeerd aan een MT bestaande uit Culture (Gary Carter), Research (Sander van der Waal), Finance/HR (Michèle Thole), New Business/Legal (Bart Tunnissen), Operations (Job Spierings) en Communications (Gijs Boerwinkel). Het MT overlegt wekelijks.

Raad van Toezicht

De bestuurder/directeur rapporteert aan de RvT. De Finance Director onderhoudt rechtstreeks contact met de penningmeester. De RvT komt elk kwartaal bijeen met de directeur/bestuurder en het MT. De RvT evalueert zichzelf jaarlijks en heeft een functioneringsgesprek met de bestuurder/directeur. De RvT doet haar werk onbezoldigd. De RvT bestaat uit Hans Rob de Reus (voorzitter), Pauline Westendorp, Uri Rosenthal, Haydee Sheombar en Hans van Leeuwen (penningmeester).

Management Board

Een *Management Board* (MB), bestaande uit het MT en de Heads of Programme, komt maandelijks bijeen. Hier wordt input vanuit de organisatie aangedragen en de kwaliteit van het beleid geborgd. De notulen van dit overleg worden met de rest van de organisatie gedeeld op de interne kanalen.

Ondernemingsraad

Waag kent een goed functionerende Ondernemingsraad (OR). Vier keer per jaar is er formeel overleg met de directie over o.a. vraagstukken rond salarishuis en beleid. De OR en RvT hebben een jaarlijks overleg waarin de stand van zaken wordt besproken.

Afdelingen

Waag Research bestaat uit de onderzoeksgroepen Code, Make en Life, die worden geleid door een *Head of Programme*. Elke groep heeft een of meer Labs met een specifieke focus geleid door een *Lab Lead*. Waag Events en Waag Academy worden ook geleid door een *Head of Programme*.

Vertrouwenspersonen

Er zijn drie vertrouwenspersonen: twee intern en een extern. Zij hebben onderling overleg. Interne leden krijgen een uitgebreide training. Jaarlijks wordt er gerapporteerd welke op de agenda van zowel het MT als de RvT wordt besproken.

Ondersteuning

De organisatie wordt ondersteund middels de functies: secretariaat, administratie, human resources en Interface (communicatie & public relations).

Codes

De organisatie onderschrijft en volgt de verschillende codes die de laatste jaren zijn ontwikkeld voor en door de culturele sector. In de tekst van voorliggend plan wordt daaraan gerefereerd. Hieronder een korte toelichting.

Code Cultural Governance

Waag is een stichting en kent sinds haar oprichting een Raad van Toezicht - bestuursmodel. In de RvT wordt gewerkt op basis van een reglement waarin de Code wordt onderschreven en actief nageleefd. De leden van de RvT ontvangen geen bezoldiging, er worden geen vacatiegelden uitgekeerd en er wordt gewaakt dat er geen verstrengeling van zakelijke dan wel artistieke belangen is. De samenstelling van de RvT is divers. Leden worden gevraagd toe te treden op basis van functie-profielen. Zij worden voor vier jaar aangesteld met de mogelijkheid van eenmalige verlenging. Een aan- en aftreedrooster vormt onderdeel van de vergaderstukken. Uitgangspunt bij het handelen van de RvT zijn de kernwaarden: Open, Fair en Inclusive.

Code Diversiteit & Inclusie

In het beleidsplan '21-'24 heeft Waag zich gecommitteerd aan de vier P's: Personeel, Publiek, Partners en Programma. We zien een eerste positieve verandering in programma, partners en publiek. De instroom van medewerkers (de p van personeel) met een diversiteitsachtergrond blijft achter. Daarom start Waag een talentprogramma om mensen in een vroeg stadium extra te begeleiden en (betaalde) stageplaatsen aan te bieden. Het beleid vraagt om continue aandacht en een lange adem. Het zal in '25-'28 worden gecontinueerd en bijgesteld waar nodig op basis van ervaringen en resultaten.

Fair Practice Code

In '23 is een nieuwe *salaris-systematiek* geïntroduceerd, op basis van het functie-ordening systeem van de universiteiten (UFO), gekoppeld aan de CAO van de universiteiten en hogescholen. Functieprofielen zijn herijkt en voorzien van competenties, en 360 graden feedback is geïntroduceerd. Dit alles teneinde handvatten te geven voor objectivering van performance management en om gesprekken tussen medewerker en leidinggevende te professionaliseren.

Stagiairs krijgen een vergoeding conform deze zelfde CAO. Freelancers worden gehonoreerd op basis van 150% van de salariering van vergelijkbare functies. Deelnemers aan projecten krijgen een financiële vergoeding als subsidievoorwaarden dat toelaten dan wel dat daar met opdrachtgevers overeenstemming wordt bereikt.

Duurzaamheid

In het onderzoek en de programmering staat duurzaamheid en circulaire economie centraal. Ook in de eigen operatie wordt gestuurd op duurzame bedrijfsprocessen. Dat doen we door het hergebruik van expositiematerialen, het terugdringen van het energiegebruik van de gebouwen De Waag en De Pinto en door bewust om te gaan met de ecologische footprint bij reizen en inkoop.

8. Financiën

Inleiding

Waag ligt op koers inzake haar financiële plan '21-'24. Dit heeft geleid tot een positieve impact op de financiële positie: een negatief eigen vermogen is omgebogen naar positief.

Prioriteit

Prioriteit voor de komende periode wordt de verdere versterking van de solvabiliteit. Dit gaat hand in hand met het vergroten van de beoogde impact uit het beleidsplan: diversificatie van de inkomsten- bronnen via het Academy en Events programma moet de financiële stabiliteit versterken.

Begroting

De begroting bouwt voort op het fundament van de organisatie (ca 55 FTE personeel, plus flexibele schil van ca 5-10%), het prijspeil 2023 en reflecteert:

Het programma en ambitie uit het beleidsplan;
De versterking van de financiële weerbaarheid t.b.v. de lange termijn continuïteit.

Kosten op hoofdlijnen

De kosten bedragen jaarlijks 5.450.000 euro: 77% daarvan betreft activiteiten- en 23% beheerslasten.

Ruim driekwart van de kosten worden gemaakt voor de personele bezetting. Het andere kwart betreft materiële lasten die worden ingekocht. Denk hierbij aan zaken zoals huur & facilitaire zaken, inkoop derden (kunstenaars, makers, deelnemers) t.b.v. de projecten en diverse kennis zoals juridisch, accountancy, diversiteit etc.

Inkomsten op hoofdlijnen

Die worden gefinancierd uit de volgende bronnen:

1. 37% budgetfinanciering BIS OCW (1.592.203) en Amsterdams Fonds voor de Kunsten (471.540);
2. 40% subsidies projecten (lokaal, landelijk en Europees)
3. 21% opdrachten uit de markt en private fondsen;
4. 2% vanuit het Academy programma.

Ambities

Waag vraagt voor '25-'28 in de BIS op de functie Futurelab (art. 3.42) om een bijdrage van 1.592.203 euro per jaar (2023: 1.192.203 euro). In de toelichting op de begroting is bovenstaande nader uitgewerkt en toegelicht.

Eindnoten

- 1 <https://waag.org/nl/onderzoek/>
- 2 <https://waag.org/nl/article/waag-research-agenda-2022-2024/>
- 3 <https://waag.org/nl/gebouw-de-waag/>
- 4 <https://waag.org/nl/project/fablab-amsterdam/>
- 5 <https://waag.org/nl/lab/open-wetlab/>
- 6 <https://waag.org/nl/lab/textilelab/>
- 7 https://waag.org/sites/waag/files/Publicaties/Users_as_Designers.pdf
- 8 <https://waag.org/nl/project/expeditie-naar-planet-b/>
- 9 <https://waag.org/nl/article/essay-michiel-schwarz-toekomst-een-werkwoord/>
- 10 <https://www.linkedin.com/in/michiel-schwarz-3b437b1>
- 11 <https://www.wrr.nl/publicaties/rapporten/2023/11/30/grip>
- 12 https://en.wikipedia.org/wiki/Capability_approach
- 13 <https://kems.nl/>
- 14 <https://sshraad.nl/wp-content/uploads/sites/361/2023/12/SSH-en-de-innovatie-en-technologiestrategie-2023.pdf>
- 15 <https://starts.waag.org/>
- 16 <https://starts.eu/what-we-do/lighthouses/starts4water/>
- 17 <https://www.depubliekeontwerppraktijk.nl/programma/>
- 18 <https://hollandse-luchten.org/>
- 19 <https://waag.org/nl/project/open-design-now/>
- 20 <https://waag.org/en/project/creative-commons/>
- 21 <https://nextcloud.com/>
- 22 <https://matrix.org/>
- 23 <https://mastodon.social/explore>
- 24 <https://signal.org/nl/>
- 25 <https://www.procolix.com/>
- 26 <https://www.freedom.nl/>
- 27 <http://makereducation.nl/makereducation.nl/index.html>
- 28 <https://www.fairphone.com/en/>
- 29 <https://waag.org/nl/article/waag-futurelab-jaarverslag-2022/>
- 30 <https://waag.org/nl/project/more-planet/>
- 31 <https://waag.org/nl/event/oba-expositie-digital-shadows/>
- 32 <https://waag.org/nl/project/t-factor/>
- 33 <https://waag.org/nl/project/expeditie-naar-planet-b/>
- 34 <https://waag.org/nl/event/better-future-now-festival/>
- 35 <https://waag.org/nl/article/stoelendans-maar-dan-anders/>
- 36 <https://www.groene.nl/artikel/andere-intelligentie>
- 37 <https://waag.org/nl/planet-b-podcast/>
- 38 <https://waag.org/nl/event/waag-cureert-more-planet-expo/>
- 39 <https://waag.org/nl/event/metandereogen/>
- 40 <https://waag.org/nl/project/nwa-route-smart-liveable-cities/>
- 41 <https://waag.org/nl/judith-veenkamp/>
- 42 <https://waag.org/nl/article/overheid-werk-samen-met-maatschappelijk-initiatief/>
- 43 <https://www.gieskesstrijbisfonds.nl/projecten/de-digitale-4>
- 44 <https://codefor.nl/>
- 45 <https://waag.org/nl/article/waag-ontwikkelt-minor-het-internet-stuk-maar-we-gaan-het-repareren/>
- 46 <https://2022.minorpublicstack.amsterdam/>
- 47 <https://codevoorkinderrechten.nl/>
- 48 <https://waag.org/nl/project/platformcoop-incubator/>
- 49 <https://publicspaces.net/>
- 50 <https://conference.publicspaces.net/>
- 51 <https://waag.org/nl/project/t-factor/>
- 52 <https://waag.org/nl/code-conduct/Bereik>
- 53 <https://waag.org/nl/gary-carter/>
- 54 <https://waag.org/nl/lab/commons-lab/>
- 55 <https://www.stby.eu/>
- 56 <https://waag.org/nl/project/publiek-civiele-samenwerking/>
- 57 https://en.wikipedia.org/wiki/The_Landlord's_Game
- 58 <https://meent.coop/>
- 59 <https://openresearch.amsterdam.nl/page/94214/actieprogramma-amsterdoen-2023-2025>
- 60 <https://www.commonsnetwork.org/>
- 61 <https://stadmakersonline.nl/organization/4757/stadmackersco%C3%B6peratie>
- 62 <https://waag.org/en/event/facebook-farewell-party/>
- 63 <https://waag.org/nl/hetinternetisstuk/>
- 64 <https://waag.org/nl/project/fairphone/>
- 65 <https://waag.org/nl/lab/smart-citizens-lab/>
- 66 <https://publicstack.net/>
- 67 <https://waag.org/nl/article/marleen-stikker-benoemd-tot-professor-practice-aan-hva/>
- 68 <https://www.hva.nl/kc-fdmci/gedeelde-content/lectoraten/associate-lectoraat-responsible-ai/lectoraat-responsible-it.html>
- 69 <https://amsterdameconomicboard.com/initiatief/datacommons/>
- 70 <https://mobifree.org/>
- 71 <https://waag.org/nl/project/labyrinth-psychotica/>
- 72 https://nl.wikipedia.org/wiki/Prisoner's_dilemma
- 73 <https://codevoorkinderrechten.nl/>
- 74 <https://waag.org/sites/waag/files/Publicaties/lernen-met-jelichaam.pdf>
- 75 <http://makereducation.nl/makereducation.nl/index.html>
- 76 <https://waag.org/nl/project/amsterdam-maakplaats-021/>
- 77 <https://tracks4crafts.eu/>
- 78 <https://academy.waag.org/programme/fab-academy/>
- 79 <https://waag.org/nl/project/biohack-academy/>
- 80 <https://academy.waag.org/programme/fabricademy/>
- 81 <https://nl.wikipedia.org/wiki/Datageletterdheid>
- 82 <https://starts.eu/what-we-do/lighthouses/starts4water/>
- 83 <https://waag.org/nl/lab/urban-ecology-lab/>
- 84 <https://fab.city/>
- 85 <https://waag.org/nl/project/local-color/>
- 86 <https://worldweathernetwork.org/about/>
- 87 <https://www.artangel.org.uk/>
- 88 <https://waag.org/nl/project/more-planet/>
- 89 <https://www.more-than-planet.eu/about>
- 90 <https://innovatielabs.org/>
- 91 https://nl.wikipedia.org/wiki/Virtueel_Platform
- 92 <https://waag.org/nl/article/het-digitale-stembusakkoord-2023/>